OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DiDAi4!

Didaktické aspekty výuky češtiny u cizinců

Ivana Gejgušová

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY S DIDAKTIKOU, PdF OU

Naděžda Salmhoferová

Ústav slavistiky Vídeňské univerzity

Anotace

Příspěvek přináší informace o realizovaném tandemovém online projektu, jehož náplní byla výuka češtiny pro vídeňské bohemisty, do níž byli zapojeni studenti navazujícího magisterského oboru Učitelství českého jazyka a literatury pro 2. stupeň ZŠ katedry českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU.

Hlavní pozornost je věnována:

- impulzům vedoucím k realizaci výuky;
- skladbě zapojených studentů;
- cílům projektu;
- přípravě obsahu výuky (kritéria pro výběr uměleckých textů, tvorba otázek a úkolů v různých stupních náročnosti, analýza textů zaměřená na rozvoj porozumění a kreativitu studentů);
- využitým metodám a formám práce (skupinová práce, tvorba skupin ze studentů se stejnou úrovní jazykových kompetencí; zvuková a lexikální analýza textů, tvořivé aktivity s texty, využití znalostí dalších jazyků)
- přínosu realizovaných aktivit;
- reflexím zapojených studentů a vyučujících

Impulzy k realizaci tandemového online projektu, koncepce a organizační zabezpečení

Tandemový online projekt je pokračováním dlouholeté spolupráce tří univerzitních pracovišť v projektu „Vědecká exkurze – setkání studujících tří univerzit: Ostrava, Ústí nad Labem, Vídeň“, který je podporován programem „AKTION Česká republika – Rakousko“.

Pandemická situace znemožnila konání exkurze v roce 2020 i 2021, avšak spolupráce ostravského a vídeňského pracoviště nebyla přerušena, díky technickým inovacím bylo možné výpadek kontaktů alespoň částečně kompenzovat a umožnit studujícím partnerských univerzit alespoň virtuální setkání.

Obě naše akademická pracoviště se věnují výuce českého jazyka, a sice jako cizího jazyka na jedné straně a jako mateřštiny na straně druhé, a dále výuce souvisejících lingvistických, literárněvědných kulturněhistorických a didaktických předmětů. I když mají tato pracoviště odlišné cílové skupiny, lze najít v obsahu a cílech studia styčné body, a tím i možnosti společných projektů.

Realizace: digitální platforma ZOOM přes server Univerzity Vídeň, která umožňuje práci v plénu i ve skupinách, sdílení a společné zpracovávání textů.

Na rakouské straně byly devadesátiminutové workshopy zařazeny do pravidelné výuky v 1. a ve 2. ročníku bakalářského studia v předmětech „Spracherwerb Tschechisch Ausbau 1 a 3“. Na české straně se studující účastnili dobrovolně ve svém volném čase. Projekt nebyl nijak finančně podporován. Jednalo se o vlastní iniciativu vyučujících obou univerzit, kterou realizovaly ve svém volném čase a částečně v době pravidelné výuky. Vzhledem k online výuce nevznikly žádné náklady. Univerzita Vídeň umožnila bezplatný přístup k digitální platformě.

Skladba zapojených studentů

Rakouská skupina

1. ročník (2. semestr) – extrémně heterogenní skupina

slabší studenti *ky se znalostmi češtiny na A1 (4)

nadaní studenti*ky se znalostmi češtiny na A1+ (8)

studenti*ky, jejichž mateřština je jiný slovanský jazyk (ukrajinština, polština, bulharština), s češtinou na A1+ (4)

studenti*ky, jejichž mateřština je slovenština (4)

studenti,*ky, jejichž mateřština je (obecná) čeština (4)

2. ročník (4. semestr) – relativně homogenní skupina

převážně nadaní a vysoce motivovaní studující většinou bez českého nebo slovenského původu, se znalostí jiného slovanského jazyka získanou v rámci studia slavistiky (pouze 2 bilingvní studenti*ky se znalostí obecné češtiny, jedna studentka se srbštinou jako mateřštinou)

Motivace ke studiu češtiny:

bydliště blízko českých hranic, čeština za ZŠ nebo na SŠ, přátelé, příbuzní, hlubší rodinné kořeny, kurikulární důvody (čeština jako druhý / třetí slovanský jazyk), profesní důvody (operní pěvkyně, právníci, historici, experti na zahraniční obchod), hluboký zájem

Česká skupina: čtveřice studentek a student navazujícího magisterského studia Učitelství českého jazyka a literatury pro 2. stupeň ZŠ, aktivní skupina s výrazným zájmem o studium a výkon pedagogické profese

Cíle projektu

Pro obě strany:

seznámení se se zajímavými texty české literatury pro děti a s jejich kontextem

rozšíření transkulturních kompetencí

nácvik digitální kompetence a vzájemná inspirace při inovativní, projektově orientované online výuce

navázání osobních kontaktů

Pro české studující:

zkušenost s jazykovou mediací - přiblížení obsahové a estetické výpovědi textu člověku, jehož mateřština není čeština

zkušenost s pohledem cizince (nezakotveného v české kultuře) na český literární text

Pro rakouské studující:

nácvik recepce českých literárních textů,

přirozená komunikace s rodilými mluvčími o českých literárních textech

kreativní práce s literárním textem v cizím jazyce

Příprava a realizace online výuky, přínos aktivit

Výběr textů – text lidové písně, báseň J. Havla Říjen, ukázka z prozaického textu s motivem zimní oblohy a padajících sněhových vloček; texty napomáhající vzniku pozitivní atmosféry při práci s nimi, podněcující fantazii a tvořivost

Struktura workshopu:

Úvod: přivítání všech zúčastněných, seznámení s obsahem a cíli online setkání

Krátké představení ostravských účastníků*ic, během níž byly vytvořen jazykově smíšené skupiny (breakout rooms) be.
Jádro workshopu: skupinová práce s pracovními listy, plnění úkoly k jednotlivým českým literárním textům v breakout rooms, možnost výběru úkolů podle stupně jazykové pokročilosti, svých zájmů a potřeb, ale i stanovení povinných výstupy z kreativních úloh (tedy např. interpretace, parafráze, pokračování či překlady výchozích textů, vlastní kreativní texty apod.).

Závěrečná část: Jednotlivé skupiny představily v plénu výsledky své práce a provedly krátkou reflexi a evaluaci.

Přínos:

- intenzivní komunikace mezi vídeňskými a ostravskými studujícími v přirozené situaci
- rakouským studujícím češtiny jako cizího jazyka byl zprostředkován cenný kontakt s rodilými mluvčími
- českým studujícím češtiny jako mateřštiny se otevřel pohled na studovaný jazyk očima cizince
- trénink jazykové, jazykově mediační a transkulturní kompetence
- otestování možnosti pořádání odborných workshopů online
- velmi pozitivní feedback v chatu

Inovativnost realizovaných aktivit

vysoká efektivita: mezinárodní projekt, který by byl ve své prezenční formě možný pouze za náročných logistických a finančních podmínek (cestování, zajištění ubytování a stravování, rezervace výukových prostor apod.)

inkluzivní charakter: projekt zpřístupňuje výukovou aktivitu i těm studujícím, kterým by jejich případný handicap mohl účast znemožnit

- Podpora vnímání diverzity:

z hlediska národnosti účastníků (ČR, Slovensko, Rakousko, Německo, Srbsko, Polsko, Ukrajina, Bulharsko)

z hlediska věku účastníků (od loňských maturantů po studující v důchodovém věku),

z hlediska míry ovládnutí studovaného jazyka a jeho variet (rodilí mluvčí, bilingvní studující ovládající především obecnou češtinu, studující se znalostí češtiny ze střední školy, z různých jazykových kurzů, studující se slovenštinou nebo s jinými slovanskými jazyky jako mateřštinou i studující, kteří se začali učit česky od nuly bez předchozí znalosti jiného slovanského jazyka)

- Konstruktivisticky laděné didaktické pojetí:

volba témat tak, aby přinášela heterogenním skupinám dostatek podnětů k diskuzi a všichni studující z ní maximálně profitovali, pracovní listy s nabídkou úkolů a podnětů k práci se zvolenými literárními texty, dostatek prostoru pro vlastní iniciativu: účastníci*ice si mohli volit tempo práce, stanovit si vlastní cíl a postupy a převzít zodpovědnost za splnění svého cíle, díky práci v malé skupině a konstruktivní vzájemné zpětné vazbě odpadl ostych a strach z chybování

závazný výstup: prezentace výsledku práce na závěr workshopu, na jehož kvalitě byli všichni zainteresováni. Vyučující byli studujícím po celou dobu k dispozici (vstupovali jen minimálně, a sice v duchu „empowermentu“, nikoliv jako „kontroloři“).

Rozvoj digitální kompetence všech zúčastněných, příprava na nové podmínky výuky a obecně pracovního prostředí.

Kultivace „soft skills“: Spolupráce přes digitální platformu vyžaduje vzájemný respekt a ohleduplnost při vedení komunikace, schopnost improvizovat a hledat neobvyklá řešení, jež vykompenzují nepřirozenost online komunikace.

Ukázka výstupu, tvorba vlastního textu (variace na text, s nímž skupina pracovala)

Text z pracovního listu

„Už se mi tady na obloze nechce dál sedět. Je to nuda!“ Posteskla si neposedná sněhová vločka. Odrazila se a padala dolů.

„Počkej na nás, chceme letět s tebou!“ Volaly další a v okamžiku se jich z oblohy snášely desítky. Lehce nadnášené větrem se točily dokola a blížily se k zemi.

Ze dveří školy právě vyrazil houf dětí. „Jéé, sněží!“ Radovaly se a zvedaly rozesmáté tváře k obloze. Sněhové vločky jim dávaly studené polibky na čela, brady i tváře.

Ukázka práce skupiny: (Vyberte si jiný meteorologický jev, personifikujte ho a napište podobný text.)

Blesky: Dnes chceme užit srandu. Je to zábava. Budeme dělat legraci z lidí, trochu se bojí. Vystrašíme lidi.

•

Lidé: Slyšíme hrom! Bouřka je velmi blízko! Nemáme deštník, nechceme být mokří. Kde se můžeme schovat? Půjdeme do hospody!

•

Když bouřka končí, blesky jsou trochu smutné, protože už musí jít domů.

•

Udržitelnost projektu a jeho pokračování

silný motivační efekt, kreativita, samostatnost, zodpovědnost, kooperace, individualizace výuky vyučující v roli moderátora v pozadí

kompatibilita s digitální nebo hybridní formou

snadná přenositelnost na jiná témata a jiné skupiny

finanční nezávislost

časová investice ze strany vyučujících je úměrná přínosům projektu pro všechny zúčastněné

Další pokračování projektu: listopad 2021. Těšíme se!!!!